

Rudolf Steiner

Stuttgart 16. augusta 1908

Vzťahy medzi kultúrnymi epochami poatlantského vývoja. Zvláštne postavenie grécko-rimskej kultúry a tajomnejšie vzťahy troch nasledovných ku trom predchádzajúcim kultúram. Členenie na kasty a rasy v minulosti a slobodné duchovné členenie ľudstva v budúcnosti. Osirisov kult v starom Egypte a centrálné postavenie Slnka v obrade sveta od Kopenika. Opätovné vynáranie sa hádanky sfingy v probléme vývoja človeka dnes. Štiepenie na vedomosti o hmote a vieru v duchovno. Vývoj logického myslenia v zostupe do zmyslovo-hmotného sveta. Egypťská múdrosť a arabizmus v materialistickej vede. Egypťská múdrosť a kresťanská viera v rozikrucianstve. Splynutie modernej vedy s rozikrucianstvom ako zrkadlenie tretej poatlantskej kultúry do piatej. Moderná kresťanská ezoterika a jej vzťah k budhizmu.

Nechali sme si pred našim zrakom v širokých úsekoch prechádzať ľudský vývoj a v súvislosti s tým aj vývoj sveta. Videli sme, ako sa v takzvanej poatlantskej dobe odrážajú tajuplné súvislosti svetového vývoja do vlastného kultúrneho vývoja ľudstva. Videli sme, ako sa prvá perióda nášho zemského vývoja odzrkadlila v indickej kultúre, ako sa druhá, oddelenie Slnka od Zeme, zrkadlila v kultúre perzskej a potom sme sa pokúsili, pokiaľ nám to čas dovoľil, celkom zvlášť opísať a znázorniť, ako sa rozličné príhody a udalosti lemurskej doby, ktoré tvorili tretiu epochu nášho zemského vývoja, v ktorej človek obdržal prvú vlohu k ja, ako sa všetky tieto udalosti zrkadlili v kultúre egypťskej. Videli sme, ako je zasväcovacia múdrosť starých Egypťanov akousi spomienkou na túto dobu, ktorú ľudstvo prežilo až počas zemského vývoja. A potom sme videli, ako štvrté obdobie, doba vlastného manželstva medzi duchom a telom, ktoré pred nás tak pekne predstupuje v umeleckých dielach Grékov, je zrkadlením zážitkov, ktoré mal človek so starými bohmi, s onými bytosťami, ktoré označujeme ako anjelov. A vidíme, že pre na-

"

"

"

"

"

"

.....3"

šu dobu, pre piate obdobie, ktoré sa teraz s nami odohráva, nezostalo nič, čo by sa mohlo zrkadliť. Ale medzi jednotlivými kultúrnymi epochami poatlantskej doby sú tajuplné súvislosti, súvislosti, na ktoré sme poukázali už v prvej prednáške. Spomínate si, že sme poukázali na to, že pripútanosť súčasného človeka na bezprostredné zmyslové okolie, že táto, dalo by sa povedať, materialistická viera, prisudzujúca skutočnosť iba tomu, čo sa deje medzi zrodením a smrťou, čo je stelesnené v tele, nás vedie spätne k tomu, že starí Egypťania venovali takú zvláštnu starostlivosť konzervovaniu svojich mŕtvol. Vtedy to bol pokus o zachovanie toho, čo je z človeka fyzickou formou. A to po smrti nezostalo bez vplyvu na dušu. Keď sa forma takto konzervuje, tak je duša po smrti skutočne v určitom ohľade ešte s touto ľudskou formou, ktorú mala počas života, zviazaná. V duši sa vytvárajú myšlienkové formy, ktoré sa tejto zmyslovej formy pridávajú. A keď sa človek stále znovu a znovu vteľuje a duša vstupuje do stále nových tiel, tak tieto myšlienkové formy zostávajú. Do ľudskej duše pevne zapúšťa korene všetko to, čo musela zažiť, keď z duchovných výšok hľadela dolu na svoju, v múmii zakonzervovanú, mŕtvolu. Tým sa duša odnaučila odvracať svoj pohľad od toho, čo je pripútané na fyzické telo a to spôsobilo, že množstvo duší, ktoré boli vtelené v starom Egypte, je dnes vtelených s plodmi tohoto náhľadu na zmyslové telo, že môžu veriť, že toto zmyslové telo je skutočné. To bolo vtedy duši vštepené. Pretože všetky takéto veci, ktoré sa odohrávajú v jednej kultúrnej epoche, vôbec nie sú bez vplyvu na ostatné kultúrne epochy.

Keď pozorujeme sedem po sebe idúcich kultúrnych epoch, tak tá štvrtá, ktorá je práve v strede, zaujíma vlastne výnimočné postavenie. Stačí toto obdobie pozorovať iba exotericky a vidíme, že v exoterickom živote boli vytvorené tie najpodivuhodnejšie vonkajšie fyzické veci, ktorými si človek takpovediac celkom jedinečným harmonickým spôsobom podmaňuje fyzický svet. Kto sa díva na egyptské pyramídy, ten si povie: v týchto pyramídach vidíme ešte vládnuť určitý druh geometrickej formy, ktorá nám symbolicky ukazuje, ako veci niečo znamenajú. Ešte sa neuskutočnilo to hlboké manželstvo medzi duchom, formujúcim ľudským duchom a fyzickou formou. Obzvlášť jasne to vidíme na sfinge, ktorej pôvod sme už odvodili zo spomienky na atlantskú éterickú ľudskú postavu. Vidíme, že je nemožné, aby nám táto sfinga vo fyzickom tele mohla dať bezprostredné presvedčenie napriek tomu, že je veľkou koncepciou ľudstva. Vidíme v nej vtelenú myšlienku, že človek je dolu ešte pod vplyvom zvierackosti a až v éterickej hlave sa tvorí človek. Ale

"

"

"

"

"

.....4"

to, s čím sa môžeme stretnúť na fyzickej úrovni, vidíme zušľachtené v postavách gréckych sôch a to, s čím sa môžeme stretnúť v morálnom živote, v osude ľudí, vidíme v umení gréckych tragédií. Prekrásnym spôsobom tu vidíme na fyzickú úroveň vstupovať vnútorný duchovný život. Vidíme zmysel zemskeho vývoja, pokiaľ s ním boli spojení bohovia.

Kým bola Zem spojená so Slnkom, boli aj vznešení slneční duchovia spojení s ľudským rodom. Ale časom, postupne, až do atlantskej doby, mizli z vedomia ľudí so Slnkom i vznešení bohovia. Samotné vedomie človeka po smrti už nebolo viac schopné dostať sa do vyšších oblastí, kde bolo možné bezprostredné zrenie slnečných bohov. Keď sa - a ako prirovnanie sa to smie stať - postavíme na stanovisko slnečných bohov, tak môžeme povedať: bol som spojený s ľudstvom, ale musel som sa na určitý čas stiahnuť. Božský svet musel v ľudskom vedomí takpovediac zmiznúť, aby potom znovu vzišiel v obnovenej, vyššej podobe cez Kristov impulz. Človek, ktorý stál v gréckom svete, nemohol ešte vedieť, čo by prišlo na Zem skrze Krista, ale zasvätenec, ktorý, ako sme videli, poznal Krista už predtým, si mohol povedať: Táto duchovná postava, ktorá bola zachovaná ako Osiris, sa musela na určitý čas ľudskému pohľadu stratiť, božský obzor sa musel zatemniť. Ale v nás je vedomie istoty, že sa táto božská nádhera znovu zjaví na Zemi. - To bolo to kozmické vedomie, ktoré existovalo, a toto vedomie o zostupovaní božskej nádhery a o jej opätovnom vzostupe, to sa zrkadlilo v umení gréckej tragédie, kde vidíme, ako samotný človek bol postavený na Zem ako obraz bohov, ako žije, snaží sa a nachádza tragickú záhubu. Ale táto tragika má v oných časoch v sebe to, že človek by predsa svojou duchovnou silou mohol zvíťaziť. Tak mala byť dráma, pohľad na žijúcich a snažiacich sa ľudí v základe i obrazom veľkých súvislostí. Tak vidíme toto manželstvo medzi duchom a zmyslosťou v Grécku všade, vo všetkých oblastiach. Bol to jedinečný okamih v poatlantskom období.

Je pozoruhodné, ako určité javy tretej epochy sú v spojení, akoby podzemnými kanálmi, s našim piatym obdobím. Určité veci, ktoré boli zasiaté ako zárodky počas egyptskej periódy, sa opäť zjavujú v našich časoch; iné, ktoré boli zasiaté ako zárodky počas perzských čias, sa znovu objavia v šiestej epoche a veci prvej epochy sa vrátia opäť v siedmom období. Všetko má hlbšiu zákonitú súvislosť a to, čo predchádzalo, poukazuje do budúcnosti. Najlepšie sa nám táto súvislosť objasní tým, že si to ukážeme na najextrémnejšom príklade, na tom, čo spája prvé obdobie

"

"

"

"

"

.....5"

so siedmym. Hľadíme späť na toto prvé obdobie a musíme prihliadať nie na to, čo hovoria dejiny, ale na to, čo tu bolo v pradávnych, predvédskych dobách. Pripravovalo sa všetko to, čo vystúpi neskôr. Pripravovalo sa predovšetkým to, čo poznáme ako rozdelenie ľudí na kasty. Proti týmto kastám môže mať Európan mnoho námietok, ale v onom kultúrnom zriadení, ktoré vtedy existovalo, mali tieto kasty svoje oprávnenie, pretože v hlbšom zmysle súviseli s ľudskou karmou. Duše, ktoré sa sem presunuli z Atlantídy, boli skutočne celkom rozličnej hodnoty a určitým spôsobom sa na tieto duše, z ktorých jedny boli pokročilejšie než druhé, hodilo členenie do takýchto kást podľa ich karmy, ktorá do nich bola predtým vložená. A v tých časoch ľudstvo nebolo ponechané samo na seba tak ako v dnešnej dobe, ale bolo skutočne v ďaleko vznešenejšom zmysle, než si dnes vieme predstaviť, riadené a usmerňované vo svojom vývoji. Pokročilé individuality, ktoré nazývame rišiami, mali pochopenie pre to, aká je hodnota duše, aký rozdiel je medzi jednotlivými kategóriami duší - takže základom tohoto delenia na kasty bol dobre podložený kozmický zákon. I keď sa to v neskorších dobách môže zdať značnou tvrdosťou, v oných starých časoch, kedy riadenie bolo duchovným, bola podstata týchto kást niečím skutočne primeraným ľudskej povahe. A práve tak, ako je pravda, že v ľudskom vývoji všeobecne ten, kto s určitou karmou prežil do novej epochy, aj prišiel do určitej kasty, je pravda i to, že sa iba potom mohol z určenia tejto kasty dostať ďalej, keď prežil zasväcovací vývoj. Toto rozdelenie na kasty mohlo byť podľa okolností prekonané iba životom v joge, iba potom, keď niekto dospel k tým stupňom, že sa vo vnútri zbavil základu svojej karmy. Musíme si byť vedomí zásady duchovnej vedy, že nám musí byť vzdialená akákoľvek kritika evolúcie, že sa musíme snažiť len o to, aby sme veciam porozumeli. I keď toto rozdelenie na kasty môže na niekoho pôsobiť veľmi zlým dojmom, bolo celkom podložené, len ho musíme pozorovať v súvislosti s rozsiahlym zákonitým určením celého ľudského rodu.

"

"

"

"

"

"

"

.....6"

Keď sa dnes hovorí o rasách, označuje sa tým niečo, čo už nie je celkom presné. Aj v teozofických príručkách sa tu robia veľké chyby. Hovorí sa o tom, že náš vývoj sa uskutočňuje tak, že rundy, a v každej rundě glóby, a v každom glóbe rasy, sa vyvíjajú jedna za druhou, takže by sme teda mali rasy vo všetkých epochách zemského vývoja. Ale hovoriť len o nejakom vývoji rás nemá žiaden správny zmysel už ani voči dnešnému ľudstvu. O takomto vývoji rás v pravom slova zmysle môžeme hovoriť iba počas atlantského vývoja. Tu skutočne boli ľudia v siedmich zodpovedajúcich periódach podľa vonkajšej fyziognómie tak veľmi navzájom odlišní, že sa dalo hovoriť o iných podobách. Ale zatiaľ čo je pravda, že sa z toho vytvorili rasy, už ani pre predtým ležiacu dobu lemurskú nie je správne hovoriť o rasách. A v našej dobe sa pojem rasy určitým spôsobom stráca, tu sa postupne stierajú všetky z minulosti pozostávajúce rozdiely. Takže všetko, čo ohľadne ľudských rás dnes existuje, sú zvyšky odlišností, ktoré sa vytvorili v atlantskej dobe. Môžeme ešte hovoriť o rasách, ale iba v takom zmysle, že vlastný pojem rasy stráca svoj význam. Aký pojem ale nastúpi namiesto terajšieho pojmu rasy?

Aj v budúcnosti, a to ešte viac než v minulosti, sa bude ľudstvo takpovediac diferencovať, členiť sa do určitých kategórií, nie však do nanútených kategórií, ale ľudia budú zo svojej vlastnej vnútornej duchovnej schopnosti prichádzať k tomu, že budú vedieť, že musia spolupracovať na spoločnom sociálnom organizme. Budú kategórie, triedy, no i keď dnes triedny boj ešte tak veľmi zúri, v tých ľuďoch, ktorí si v sebe nevybudujú egoizmus ale duchovný život, v tých, ktorí sa vyvinú podľa dobra, sa to vyvinie tak, že sa včlenia do ľudstva zo slobodnej vôle. Povedia si: jeden musí robiť to, druhý ono. Musí nastať rozdelenie práce, dokonca až do najjemnejších impulzov. A utvorí sa to tak, že tí, čo sú nositeľmi toho či onoho, nebudú musieť svoju autoritu tým druhým nanucovať. Každá autorita bude stále viac slobodne uznávaná, takže v siedmom období u malej časti ľudstva budeme mať opäť členenie, ktoré opakuje podstatu kást, ale tak, že nikto sa nebude cítiť do kasty nanútený, ale že si každý povie: Musím prevziať jednu časť ľudskej práce a prenechať inú časť niekomu inému - a obidve budú rovnako uznávané. Ľudstvo sa rozčlení podľa morálnych a intelektuálnych odlišností a na takomto základe nastúpi opäť preduchovnené utváranie kást. Tak sa, akoby prevedené tajuplným kanálom, bude v siedmej epoche opakovať

"

"

"

"

"

"

.....7"

to, čo sa prorocky ukázalo v prvej. A tak súvisí i tretí, egyptský kultúrny vývoj s naším. Ku všetkým tým veciam, ktoré vstupujú do našej epochy, bol základ takpovediac položený počas egyptskej epochy, hocako málo pravdivé by sa to mohlo javiť povrchnému pohľadu. Predstavte si, že duše, ktoré dnes žijú, boli z väčšej časti vtelené do egyptských tiel, zažili egyptské okolie a teraz sú po ďalších medzivteleniach vtelené opäť a podľa naznačených zákonov si nevedome spomínajú na všetko, čo zažili v egyptskom období. Tajuplným spôsobom to teraz opäť vystupuje, a keď chcete spoznať také tajuplné vzťahy veľkých vesmírnych zákonov od jednej kultúry k druhej, potom sa musíte oboznámiť s pravdou, nie s onými legendárnymi a fantastickými obrazmi, ktoré sú nám podávané o skutočnostiach zemskeho vývoja.

Tak sa napríklad dosť povrchno posudzuje duchovný pokrok ľudstva. Vidíme, že v určitom období nastupuje *Kopernik*⁸ a hovoríme: no áno, nastupuje, pretože pozorovanie v tejto dobe viedlo k tomu, že sa slnečná sústava v myslení zmenila. Kto má takýto náhľad, ten ani len exotericky neštudoval, ako Kopernik prišiel ku svojim ideám o súvislostiach na oblohe. Kto to študoval a menovite, kto sledoval veľké, mohutné idey *Keplera*, ten k tomu vie povedať aj niečo iné a ten si to ešte utvrdí tým, čo k tomu má povedať duchovná veda. Vezmime si to, aby sme si to jasne predstavili, celkom rukolapne. Premiestnime sa do Kopernikovej duše. Táto v starých egyptských dobách prežila na jednom obzvlášť výnimočnom mieste kult Osirisa a videla, že Osiris predstavoval bytosť, rovnajúcu sa vznešenej slnečnej bytosti. Slnko stálo v duchovnom ohľade v strede egyptského myslenia a cítenia, ale nebolo to to vonkajšie, zmyslové Slnko. Na to sa hľadalo iba ako na fyzický výraz toho duchovného. Tak, ako je oko výrazom zraku, tak bolo pre Egyptčanov Slnko okom Osirisa, výrazom, vtelením toho, čo bolo duchom Slnka. To všetko duša Kopernika raz prežila a nevedomá spomienka na to mu bola pohnútkou k tomu, aby túto starú ideu Osirisa, ktorá bola vtedy duchovnou, opäť obnovil v podobe, akú mohla prijať v materialistickej dobe. V dobe, keď ľudstvo zostúpilo hlbšie na fyzickú úroveň, to pred nás predstupuje v materialistickom stvárnení ako Kopernikovo učenie. Egyptčania ho mali duchovne. Spomenúť si na tieto myšlienky, to bola svetová karma Kopernika, ona vykúzlila smer tejto kombinácie, ktorá viedla k jeho teórii slnečnej sústavy. A podobne to bolo pri Kep-

"

"

"

"

"

"

"

.....8"

lerovi, ktorý v ešte oveľa rozsiahlejšom zmysle vo svojich, pravda, nám veľmi abstraktne sa javiacich, troch zákonoch zobrazil pohyb planét okolo Slnka. Prevzal to ale z hlbokkej koncepcie. Čo je ale nápadné pri tomto geniálnom duchu, to je miesto, ktoré on sám napísal, ktoré nás naplňuje chvením, keď ho čítame, a kde pred nás predstupuje rukolapne to, čo sme práve povedali. Kepler predsa napísal tieto slová: „Zahľbil som sa do tejto slnečnej sústavy a ona sa mi odhalila; chcem vnieť obradné nádoby Egyptanov do moderného sveta.“

Myšlienky, ktoré boli v starom Egypte vštepené dušiam, pred nami opäť vystupujú a naše moderné pravdy sú znovuzrozenými egyptskými ipýtami. Mohli by sme to sledovať do mnohých jednotlivostí, keby sme chceli. Môžeme to sledovať až do ľudských vlôh. Pomyslíme ešte raz na sfingu, onú podivuhodne záhadnú postavu, ktorá sa potom v gréckej kultúre stáva Oidipovou sfingou, ktorá ľuďom kladie známu hádanku. Vieme však už tiež, že je zložená z tej ľudskej postavy, ktorá na fyzickej úrovni bola analogická zvieracej forme, zatiaľ čo jej éterično už prijalo ľudskú postavu. V egyptskej dobe bol človek skutočne schopný vidieť sfingu ako éterickú postavu, keď prežil určité stupne zasvätenia. Potom stála pred ním. A teraz je dôležité to, že keď mal človek skutočne jasnovidný vhl'ad, nestála pred ním len ako nejaký klát, ale s týmto zrením sa spájali aj určité pocity. Chladný človek ešte môže podľa okolností prejsť popri akomkoľvek významnom umeleckom prejave, chladného človeka sa to nemusí dotknúť. Jasnovidné vedomie toho nie je schopné. Ak je naozaj vyvinuté, vzbudí v človeku zodpovedajúci pocit. V gréckej povesti je vyjadrený ten správny pocit, ktorý mal jasnovidec ešte počas starej egyptskej doby a v gréckych mystériách, keď bol tak ďaleko, že pred neho predstúpila sfinga. Čo to bolo, čo tu pred neho predstúpilo? Niečo nehotové, niečo, čo ešte len malo vzniknúť. Videl túto postavu, ktorá mala v určitom ohľade ešte zvieracie formy a v éterickej hlave videl to, čo malo pôsobiť do fyzickej formy, aby ju stvárnilo ľudsky. Akým sa tento človek mal stať, akú úlohu malo ľudstvo vo vývoji, táto otázka stála živo pred ním ako otázka očakávania, túžby, rozvoja toho, čo prichádza, keď videl sfingu. Že všetko ľudské bádanie a filozofia vzniklo z túžby, to je grécky výrok, ale práve tak i jasnovidecký. Človek má pred sebou postavu, ktorá je vnímateľná len astrálnym vedomím, ale ona ho sužuje, je preňho hádankou - hádankou, akým sa má stať človek.

"

"

"

"

"

....."9"

Táto éterická postava, ktorá tu existovala v atlantskéj dobe a v egyptských časoch žila v spomienke, sa viac a viac vteľovala ľudskej bytosti a na druhej strane sa zas objavuje v ľudskej povahe, objavuje sa vo všetkých tých náboženských pochybnostiach, v neschopnosti našej kultúrnej epochy odpovedať na otázku: Kto je človek? - Vo všetkých tých nezodpovedaných otázkach, vo všetkých výrokoch, ktoré sa točili okolo tohoto „ignorabimus“, sa opäť objavuje sfinga. V dobách, ktoré ešte boli duchovnými, sa človek mohol vyšvihnúť k tomu, aby mal sfingu skutočne pred sebou. Dnes žije v jeho vnútri ako početné otázky, ktoré sú bez odpovede. Preto môže človek tak ťažko dôjsť k presvedčeniu o duchovnom svete, pretože sfinga, ktorá bola predtým vonku, sa teraz objavuje vo vnútri človeka po tom, čo sa práve v strednom období našiel ten, kto rozriešil jej hádanku, a ktorý ju vrhol do priepasti, do vlastného vnútra človeka.

Odvtedy, čo sa grécko-latinské obdobie so svojimi dozvukmi vyžilo až do 13. a 14. storočia, žijeme v piatom období. Od tých čias sa stále viac a viac namiesto starej istoty presadzuje nová pochybnosť. Také veci vystupujú pred nami stále viac, a ak len chceme, môžeme v mnohých, mnohých jednotlivostiach novšieho vývoja znovu nájsť egyptské predstavy, len presadené do materializmu. Len sa musíme pýtať, čo sa tu potom vlastne stalo. Pretože to nie je obyčajný prenos. Tieto veci pred nami nevystupujú bezprostredne, ale tak, že sú modifikované. Všetko je utvorené omnoho materialistickejšie, dokonca vidíme, ako sa znovu vynára súvislosť človeka so zvieratstvom, presadená do materialistického videnia. To, že človek vedel, že jeho vonkajšie telo nemohlo byť vytvorené inak, len ako zvieracie, a že preto v egyptskej spomienke sám zobrazil svoje postavy bohov ešte v zvieracích formách, to vystupuje pred nami vo svetovom názore, ktorý necháva človeka materialisticky pochádzať zo zvierat. Ani darvinizmus nie je nič iné, než staré egyptské dedičstvo v materialistickej forme.

Teda vidíme, že tu pred nás predstupuje nielen priama línia vývoja, ale aj niečo ako jeho štiepenie. Jedna vetva sa stala viac hmotnou, jedna viac duchovnou. To, čo sa predtým odohrávalo v jednej línii, štiepi sa na dve vetvy vývoja ľudstva. Chodte späť do starých dôb, do egyptskej, do perzskej, do praindickej kultúry: nijaká sama pre seba jestvujúca veda, nijaká sama pre seba jestvujúca viera tam nie je. To, čo človek pochopil

"

"

"

"

..... "

o duchovných prazákladoch sveta, ide v priamej línii až k vedeniu o jednotlivostiach a z vedomostí o hmotnom svete je možno vystúpiť až po najvyšší vrchol, žiadne protirečenie medzi vedením a vierou tam nie je. Čo dnes nazývame týmto protikladom, to by staroindický mudrc či chaldejský kňaz nepochopil. Nevedeli ešte nič o takom rozdieli a ani Egypťania nevedeli ešte o žiadnom rozdieli medzi tým, čomu bolo treba iba veriť a čo malo byť vedomosťou. Tento rozdiel sa uplatnil, až keď človek hlbšie klesol do hmoty, keď si ľudstvo stále hlbšie podmaňovalo hmotnú kultúru. Na to bolo ale potrebné zariadiť ešte niečo iné.

Predstavme si, že by sa toto odpadnutie človeka neuskutočnilo. Čo by sa potom stalo? Už včera sme sa zaoberali podobným odpadnutím, to ale bolo inej povahy. Toto je obnovené odpadnutie do inej oblasti, ku ktorému dochádza približne vtedy, keď samostatná veda nastupuje popri chápaní duchovna. To nastáva až v gréckom svete, predtým takýto protiklad medzi vedou a náboženstvom neexistoval, pre egyptského kňaza by nemalo takéto delenie žiaden význam. Zahĺbte sa do toho, čo sa naučil *Pythagoras* od Egypťanov: náuku o číslach. Pre neho to nebola abstraktná matematika, preňho bola tým, čo mu podávalo tajomstvá hudby sveta v harmónii čísel. Matematika, ktorá sa dnes javí človeku ako niečo abstraktné, mu bola posvätnou múdrosťou, spätou s náboženským základným cítením. Ale človek musel stále viac zostupovať s vedou do hmoty, do fyzického sveta a vidíme, ako samo to, čo bolo duchovnou múdrosťou Egypťanov, pred nás predstupuje - akoby pretvorené v spomienke - v mýte materialistického svetonázoru. V budúcnosti budú všetky teórie dnešného človeka pociťované rovnako ako niečo, čo má iba dočasnú hodnotu. Dúfajme, že ľudia budú potom takí múdri, že neprepadnú omylom ako tí dnešní, ktorí hovoria, že až do 19. storočia musel byť človek vo vede bezpodmienečne hlúpy, až potom zmúdreľ, pretože všetko, čo sa predtým hovorilo o ľudskom tele, o anatómii, je nezmysel a pravda je iba to, čo prinieslo posledné storočie. Ale človek sa v budúcnosti stane múdrejším, nebude oplácať rovnaké rovnakým. Nebude hľadiť na naše mýty o anatómii, filozofii, darvinizme tak pohľadovo, ako hľadá dnešný človek na staré pravdy. Ale predsa len je to tak, že i tie formy pravdy, na ktoré sa dnes hľadá ako na pevne odôvodnené, sú pominuteľné: Kopernikova svetová sústava, to je iba prechodná forma. Bude nahradená niečím iným. Formy pravdy sa postupne me

"

"

"

"

"

....., "

nia, to je spôsobené vnáraním sa človeka do hmoty. Aby sa v človeku celkom nestratila všetka súvislosť, preto ale musel,prísť o to silnejší duchovný impulz, impulz k duchovnosti. Tento mocný impulz sme včera charakterizovali ako Kristov impulz. Ľudstvo muselo byť nejaký čas takpovediac „vedecky“ ponechané samotné a nábožnosť sa musela viesť iným prúdom, uchráneným pred pokračujúcim vpádom vedy. Tak vidíme, že sa tu určitý čas odčleňuje veda, ktorá prechádza k vonkajšej hmote, a duchovno, ktoré pokračuje v osobitnom prúde. Vidíme, ako tieto dva prúdy, viera v duchovno a vedomosti o vonkajšej hmote, idú povedľa seba. Áno, vidíme dokonca, že v jednej celkom určitej perióde stredovekého vývoja, v perióde, ktorá práve predchádzala našu, sa vedome stavajú veda a viera oproti sebe, ale ešte hľadajú spojenie.

Pozrite sa na scholastikov. Hovoria: človeku je cez Krista daný majetok viery, na ktorý nesmieme siahať, ale všetka veda, ktorú môže priniesť čas, odkedy nastalo toto rozčlenenie, môže byť použitá iba k tomu, aby tento majetok viery dokázala. Tak vidíme, že v scholastike vládne tendencia, použiť všetku vedu k tomu, aby sa dokázala zjavená pravda. Tam, kde sa scholastika nachádza vo svojom rozkvetu, tam sa hovorí: dá sa takpovediac na majetok viery vzhliaďať zdola a až do určitého stupňa ho môže ľudská veda preniknúť. Ale potom je potrebné oddať sa zjaveniu. No v ďalšom priebehu doby sa príbuznosť medzi vierou a vedou stráca, už nie je žiadna nádej, že by mohli súvisieť. A najkrajnejší extrém vidíme v Kantovej filozofii, kde veda a viera sa navzájom celkom vylučujú, kde na jednej strane sa ustanovuje kategorický imperatív so svojimi praktickými rozumovými postulátmi a na druhej strane čistý teoretický rozum, ktorý stratil všetky súvislosti, ktorý si dokonca priznáva: nie je žiadna možnosť, aby sa našla súvislosť vedy s duchovnými pravdami.

Ale znovu je tu už aj silnejší impulz, ktorý je opäť spomienkou na staré egyptské myšlienkové vplyvy. Vidíme, ako sa opäť nachádzajú duchovia, ktorí hľadajú sútok viery a vedy, ktorí sa vo vedeckom prehĺbení opäť snažia spoznať to božské a ktorí sa snažia pochopiť v bohu všetko tak jasne a isto, že je to opäť prístupné vedeckým myšlienkovým formám. Typom takéhoto myslenia a videnia je Goethe, pri ktorom sa skutočne náboženstvo, umenie a veda zlievajú, ktorý v gréckych umeleckých dielach pociťuje náboženstvo, rovnako ako skúma množstvo

"

"

"

"

....."32"

rastlinných foriem, aby znovu našiel prejavy božstva vo vonkajšom výraze.

Tu vidíme, ako sa egyptská doba zrkadlí zo svojho východiska. Môžeme prebrať celú modernú kultúru: javí sa nám ako spomienka na starý Egypt. Ale toto rozštiepenie v modernej kultúre nenastalo náhle, pomaly sa pripravovalo a keď ho chceme pochopiť, potom musíme venovať ešte krátky pohľad tomu, ako sa v atlantskej dobe položila vloha k dobe poatlantskej.

Videli sme, že malý hlúčik ľudí na území dnešného Írska bol najviac pokročilý, že mal tie schopnosti, ktoré postupne vystupovali v po sebe nasledujúcich epochách. Vloha k ja, ako vieme, sa rozvíjala už od lemurskej doby, ale ten stupeň ja, ktorý žil v tomto malom hlúčiku, ktorý vysielal takpovediac kultúrne prúdy zo západu na východ, spočíval vo vlohe k logickým úvahám, k súdnosti. Predtým také niečo nebolo. Keď tu bola myšlienka, bola už aj dokázaná. V tomto "národíku" bola vložená vloha k súdnemu mysleniu a oni túto zárodočnú vlohu prenášali od západu na východ a pri kolonizačných výpravách, z ktorých jedna išla na juh do Indie, sa tu vytvorila prvá vloha k tvorbe myšlienok. Perzskej kultúre bolo potom vliate kombinujúce myslenie a v tretej, v chaldejskej kultúre bolo toto kombinujúce myslenie ešte intenzívnejšie. Gréci to ale dovedli tak ďaleko, že zanechali po sebe nádherný pomník aristotelovskej filozofie. A tak to ide stále ďalej, kombinačné myslenie sa stále viac a viac rozvíja, ale stále sa vracia k svojmu stredisku, z ktorého si dopĺňa sily. Musíme si to predstaviť takto: Ako sa kultúra sťahuje z jedného miesta na druhé do Ázie, obrátil sa jeden prúd, ktorý bol ešte najslabšie presiaknutý čistým logickým myslením, do Indie. Druhý prúd, ktorý išiel do Perzie, bol tým už viac preniknutý, egyptský ešte viac a vo vnútri tohoto prúdu sa vyčlenil starozákonný národ, ktorý mal práve tú vlohu ku kombinácii, ktorá musela byť rozvinutá, aby sa zase urobil jeden krok dopredu v tejto čistej logickej forme ľudského poznania. S tým je ale spojené i niečo iné, čo sme pozorovali - zostup na fyzickú úroveň. Čím viac zostupujeme, tým viac sa myšlienky stávajú čisto logickými a závislými od vonkajšej úvahy. Pretože logické myslenie, samotná ľudská logika, ktorá prechádza od pojmu k pojmu, potrebuje ako svoj nástroj mozog. Vyvinutý mozog sprostredkováva čisto logické myslenie. Preto nemôže toto vonkajšie myslenie, ba ani dnes tu, kde dosahuje úžasnú

dokonalosť, nikdy napríklad samo od seba pochopiť reinkarnáciu, pretože

"

"

"

"

....."33"

toto logické myslenie je použiteľné najskôr iba na to vonkajšie, zmyslové vôkol nás.

Logika je síce použiteľná pre všetky svety, ale bezprostredne použiteľnou sa môže stať iba s ohľadom na fyzický svet. Teda logika, keď vystupuje ako ľudská logika, je bezpodmienečne viazaná na nástroj, na fyzický mozog. Nikdy by nemohlo do sveta vojsť to čisté pojmové myslenie bez ďalšieho zostupu do zmyslového sveta. Vidíte, že rozvoj logického myslenia je späť so stratou starého jasnovidného nazerania. Skutočne, človek musel toto logické myslenie vykúpiť touto stratou. Jasnovidné zrenie si k logickému mysleniu musí opäť získať. V neskorších dobách k nemu človek obdrží imagináciu, ale logické myslenie mu zostane. Najprv musel byť vytvorený ľudský mozog, človek musel vkročiť do fyzického sveta. Aby bol tento mozog v človeku, musela sa najskôr celkom vytvoriť hlava, rovnajúca sa éterickej hlave. Až potom bolo možné, aby človek mohol zostúpiť do fyzického sveta. K záchrane duchovna ale musel byť zvolený okamih, kedy ešte nebol daný posledný impulz k čistému mechanickému, k čistému vonkajšiemu mysleniu. Keby sa bol Kristus objavil o nejaké to storočie neskôr, tak by bol takpovediac prišiel príliš neskoro, pretože ľudstvo by tak hlboko zostúpilo, bolo by sa zaplietlo tak ďaleko do myslenia, že by Krista už viac nemohlo pochopiť. Kristus sa musel objaviť pred posledným impulzom, kedy mohol byť ešte náboženský duchovný prúd zachránený ako prúd viery. Až potom bol daný posledný impulz, ktorým bolo myslenie človeka zrazené do najhlbšieho bodu tak, že sa celkom ukotvilo, pripútalo na fyzický život. To bolo dané skrže Arabov a mohamedánov. Mohamedánstvo nie je nič iné, než zvláštna epizóda v tomto Arabstve, pretože vo svojom ťažení do Európy dodáva posledný impulz čistému logickému mysleniu, ktoré sa nemôže povzniesť k vyššiemu, k duchovnému.

Takto je človek vedený tým, čo sa dá nazvať duchovným vedením sveta, prozreteľnosťou. Najskôr sa duchovný život zachraňuje v kresťanstve a potom z juhu vtiahne arabizmus do Európy, ktorá sa má stať javiskom pre vonkajšiu kultúru. Arabizmus je schopný pochopiť to vonkajšie. Či nevidíme, ako sa arabeska sama nemôže povzniesť k živosti, ako zostáva pri svojej forme? Môžeme to vidieť na mešite, ako je duch takrečeno vysatý. Ľudstvo muselo byť najskôr vovedené do hmo-

ty. A okľukou cez Arabov, cez ich inváziu, cez to, čo sa nazýva zrážkou arabizmu s európanstvom, ktoré ale už do seba prijalo kresťanstvo, vidíme,

"

"

"

"

....."34"

ako je položená vloha k modernej vede.

Tak vidíme, že na jednej strane znovu ožíva stará egyptská spomienka. Čo ju ale robí materialistickou? Čo ju robí mŕtvou myšlienkovou formou? Môžeme to ukázať rukolapne. Ak by cesta šla hladko, potom by bola v našom období nastúpila spomienka na to bývalé. Takto ale vidíme, ako sa duchovno zachraňuje vo viere a ako jedno krídlo európskeho vývoja bolo uchopené materializmom; ako človeku, ktorý si spomína na starú egyptskú dobu, sa táto arabizmom premieňa tak, že sa mu javí v materialistickej forme. To, že Kopernik vôbec pochopil modernú slnečnú sústavu, bola egyptská spomienka. Ze ju vyložil materialisticky, že ju spracoval ako mechanické, mŕtve otáčanie, to spôsobil arabizmus, ktorý túto spomienku stiahol do materializmu.

Tak vidíme, aké tajuplné kanály prechádzajú z tretieho do piateho obdobia. To vidíme dokonca i na zasväcovanom princípe. Pretože keď mal moderný život obdržať zasväcovací princíp v rozikrucíanstve, čo to bolo? V modernej vede vidíme manželstvo medzi egyptskou spomienkou a arabizmom, ktorý je nasmerovaný na to, čo je mŕtve. Na druhej strane vidíme uzatvárať sa iné manželstvo, spojenie medzi tým, čo vstúpili egyptskí zasvätení svojim žiakom a duchovnom. Vidíme manželstvo medzi múdrosťou a tým, čo sa zachránilo na pravde viery. Tento harmonický súzvuk egyptskej spomienky v múdrosti s kresťanským impulzom sily, vidíme v rozikrucíanstve. Tak vidíme, ako sa znovu vrátilo staré semeno, ktoré bolo položené v egyptskej dobe, ale nie ako čisté opakovanie, ale zmenené, postúpené na vyšší stupeň.

To sú pravda myšlienky, ktoré nemajú byť len myšlienkami, ktoré by nás len nejako upovedomili o niečom zo sveta, Zeme a človeka, ale ktoré majú zároveň vchádzať do nášho cítenia, dokonca do našich vôľových impulzov, ktoré nám môžu dať krídla, pretože nám ukazujú cestu, ktorou máme kráčať. Ukazujú nám cestu k duchovnu, ukazujú nám však aj, ako to, čo sme v dobrom zmysle a v dobrom štýle na čisto materiálnom poli získali, môže viesť do budúcnosti. Vidíme, ako sa cesta rozdeľuje a opäť spája. A znovu príde čas, kedy sa zjednotí nielen egyptská spomienka s duchovnými pravdami viery, takže budeme mať rozikrucíanskú vedu, ktorá je súčasne náboženstvom, a popri nej vedu upnutú

na hmote, ale aj tieto dve sa zjednotia, veda s rozikrucíanstvom. Aj to nám môže ukázať mýtus z tretej kultúrnej epochy v obraznom znázornení.

Hľadáme ho v babylonskej dobe. Tu sa nám ukazuje boh Marduk,

"

"

"

.....35

ktorý vystupuje proti princípu zla, materializmu, starozákonnému hadovi a rozpolťuje mu hlavu, takže určitým spôsobom to, čo bolo predtým protivníkom, je rozdelené na dve časti. Skutočne, vidíme to, čo sa vtedy stalo; delenie toho, čo existovalo v starých pravodstvách, symbolizované hadom. To vyššie vidíme v pravdách viery, to nižšie v čisto materiálnom chápaní sveta. Obidve musia byť spojené, veda a duchovno a v budúcnosti sa aj obe spoja. A stane sa to práve potom, keď spiritualizmus, prehĺbený rozikruciánskou múdrosťou, sa stane vedou, keď sa sám opäť stretne s tým, čo bolo prebádané na vedeckej pôde. A potom vznikne opäť veľká harmonická jednota, ktorá spojí dohromady rôzne kultúrne prúdy kanálmi ľudstva. Či nevidíme, ako sa v najnovších dobách o toto zjednotenie usiluje?

Ak sa dívame naspäť na staré egyptské mystériá, vidíme, ako náboženstvo, veda a umenie sú ešte jedno. Tu sa svetový vývoj ukazuje v zostupe boha do hmoty vo vonkajšom, veľkom, mocnom, dramatickom symbole. A kto používa tento symbol, má vedu pred sebou, pretože v živom stvárnení zažíva, ako sa to odohralo, ako človek klesal, ako postupne vtiekol do sveta. Ale má pred sebou ešte aj niečo iné, má pred sebou i umenie, pretože vidí v obraze symbolické vyobrazenie toho, čo je veda. Ale obe, veda i umenie, pred ním nielen stoja, stávajú sa pre neho súčasne náboženstvom, pretože to, čo sa mu takto obrazne ukazuje, sa vyplní náboženským pocitom. A potom, neskôr, sa to štiepi, potom idú náboženstvo, veda a umenie oddelenými cestami. Ale ľudia už v našich časoch opäť cítia, že musia opäť splynúť. Čímže iným bolo to významné snaženie Richarda Wagnera než tým, čo sme tu postavili ako duchovnú snahu, dovedené vo veľkom, mocnom tušení ku kultúrnemu impulzu? Egypťania to mali vo viditeľnom obraze, pretože to potreboval vonkajší zrak. V našich časoch sa to opakuje, opäť má byť z jednotlivých kultúrnych prúdov vybudovaný celok, ale v umeleckom diele, ktorého prvkom je hlavne tok zvuku. Všade môžeme nájsť súvislosť medzi starým Egyptom a modernou dobou, všade môžeme pozorovať toto zrkadlenie.

Potom nám ale tým viac vstupuje pred dušu to, že každá doba je nielen opakovaním, ale že vykonáva výstup, pokračovanie vývoja ľudstva. A potom musí aj to najhlbšie usilovanie ľudstva, snaha o iniciáciu, nájsť pokračujúci vývoj. To, čím bol zasväcovací princíp v prvom období, nemôže byť zasväcovacím princípom pre zmenené ľudstvo dneška. Tu neplatí, že ak má dôjsť k najvyššej iniciácii, tak poukážeme na to, že Egypťania už v pradávnych dobách našli pradávnu pravdu a múdrosť, že

"

"

"

"

....."36"

už v starých orientálnych náboženských poznaniach a filozofiách môžeme nájsť prastarú múdrosť a že všetko iné tu neskôr bolo v podstate iba na to, aby sa stále znovu prežívalo to isté. Nie! O tom nemôže byť ani reči. Každá jednotlivá doba potrebuje a vnáša až do hĺbky ľudskej duše svoju celkom zvláštnu silu.

Ak sa z jednej strany tvrdí - k čomu skutočne dochádza, že boli medzi teozofmi takí, čo hovoria: existuje síce západné zasvätenie pre náš kultúrny stupeň, ale to bol neskorší produkt, skutočnú iniciáciu si možno zadovážiť len na východe ³⁶ - tak je treba odpovedať, že o tom sa nesmie usudzovať len tak bez všetkého. Tu je potrebné do veci vniknúť hlbšie, než sa to robí zvyčajne. Mohli by byť ľudia, ktorí hovoria, že Budha vystúpil do najvyšších oblastí a Kristus naproti tomu nič nového nepriniesol. Ale len v tom, čo pred nás pozitívne predstupuje, môže byť spoznané, o čo tu ide. Opýtajme sa tých, čo stoja na pôde západnej iniciácie, či nejakým spôsobom zapierajú, odporujú východnému zasväteniu, či o Budhovi hovoria niečo iné, než tí, čo stoja na východnej pôde. Nie, všetko to pre nich platí, všetkému z toho povedia svoje áno. Ale chápu i pokračujúci vývoj a odlišujú sa od tých, ktorí západnému iniciačnému princípu hovoria nie, tým, že chápu i to, čo sa podáva v orientalizme, ale okrem toho poznajú aj pokročilé formy, ktorých vznik bol potrebný v priebehu času. Tomuto hovoria áno, ale ničomu z oblasti východnej iniciácie nehovoria nie. Vezmite si charakteristiku Budhu od toho, čo stojí na stanovisku západnej ezoteriky. V ničom sa nebude odlišovať od toho, čo hovorí ten, kto stojí na pôde východnej ezoteriky. No ten, kto stojí na stanovisku západnom, vie ukázať, ako v Kristovi spočíva ešte niečo iné, čo vychádza ponad to. To ten, kto stojí na východnom stanovisku, nerobí. Nie tým sa niečo rozhoduje, keď sa tvrdí, že Budha bol väčší než Kristus, ale tým, čo sa dá povedať pozitívne, to je dôležité. A tu hovorí "ten, kto stojí na západnom stanovisku, o Budhovi to isté ako ten východný. Tomu, čo hovorí tento východný, nehovorí nie, ale áno, ale toto áno hovorí ešte aj niečomu inému.

Nemôžeme myslieť takýmto spôsobom: Ach, títo orientalisti chápu život Budhu celkom zle, keď veria, že to musia brať doslovne, že Budha zahynul preto, že požíval priveľa bravčového mäsa³⁷. Správne sa k tomu obraciame zo stanoviska kresťanského ezoterika tak, že tí z toho nič nechápu, ktorí si pod tým predstavujú niečo také triviálne. Je to iba obraz pre to, v akom pomere stál Budha voči svojim súčasníkom. Vonkajšiemu svetu sprostredkoval priveľa z toho, čo sú sväté brahmanské tajomstvá.

"

"

"

"

"

.....37"

Zahynul na prílišné množstvo ezoterizmu, ktorý dal svetu. Zahynul tak, ako zahynie každý, kto sprostredkováva toto skryté. To je povedané v tom zvláštnom obraze. Radi by sme z celou ostrosťou zdôraznili, že v orientalizme sa nenájde žiadne protirečenie, ale že je potrebné iba učiť sa chápať ezoteriku takých vecí. Keď ale chce niekto povedať, že by sa na to malo hľadieť iba ako na niečo menejcenné - pretože nikto si napríklad nevedel nikdy nič predstaviť pod tým, čo je nám zvestované v tom, že Apokalypsa bola samotným pisateľom prijatá v blesku a hrome - a keď si len z toho chce vziať podnet, aby sa z Apokalypsy vysmieval, potom by sa na to dalo odpovedať: škoda, že ten, kto také niečo hovorí, nevie, čo to znamená, že Apokalypsa bola sprostredkovaná bleskom a hromom.

Tu sa musíme pridržať toho, že žiadna negácia nesmie prejsť cez pery západného ezoterika a že mnoho z toho, čo je záhadným v počiatkoch teozofického hnutia, sa objasní západnou ezoterikou. Kto stojí na pôde západného ezoterizmu, vie, že nikdy nepríde ani do toho najmenšieho sporu s tým, čo bolo sprostredkované ako veľké, mohutné svetové pravdy Helenou Petrovnou Blavatskou. Keď si spomenieme napríklad na to, že pri Budhovi máme rozlišovať Dhyani-Budhu, Adí-Budhu a ľudského Budhu³⁸, potom sa to celkom objasní až cez západného ezoterika. Pretože my pravdaže vieme, že to, čo je nazerané ako Dhyani- Budha, nie je nič iné, než bohmi uchopené éterické telo historického, reálneho Budhu, že toto éterické telo bolo uchopené tým, koho sme včera označili ako Wotanovu individualitu. Stojí to pravdaže už v tom, iba sa to musí až západnou ezoterikou správnym spôsobom pochopiť. Antropozofické hnutie musí obzvlášť dbať na to, že to, čo pred nás z takéhoto pozorovania predstupuje pred dušu ako citový impulz, nás má podnietiť k tomu, aby sme sa chceli vyvíjať tak, že ani chvíľu nesmieme zostať stáť. Cenným sa duchovnovedecké hnutie nestáva tým, že človek dostáva staré dogmy, i keď sú staré iba pätnásť rokov, ale tým, že pochopíme správny zmysel takého hnutia, ktorý nemôže spočívať v ničom inom, než v odomykaní stále nových zárodkov, stále nových duchovných prameňov. Potom sa stane oživujúcim prúdom v ľudstve a potom prinesie tú budúcnosť, ktorá nám dnes, i keď len v skicovitých poukazoch predstúpila pred dušu z toho, čo sme mohli pozorovať z minulosti. Takýto impulz cítenia je to najlepšie, čo si môžeme z toho vziať.

Nejde o to sprostredkovať teoretické pravdy, ale o to, aby sa náš cit, naše cítenie stalo silné a mocné k činom. Pozorovali sme vývoj sveta,

"
"
"
"
"

....."38"

Zeme a človeka. To, čo si máme z toho vybrať, chceme chápať tak, že my sami chceme byť vždy pripravení vstúpiť do vývoja. To, čo nazývame budúcnosťou, musí mať pravdaže korene v minulosti. Vôľa budúcnosti musí zodpovedať poznaniu minulosti, ale toto poznanie nemá žiadnu cenu, ak sa nepremení na hybné sily pre budúcnosť. To, čo sme videli, nám má dať obraz takých významných hybných síl, ktorými sa podnieti nielen naša vôľa, náš entuziazmus, ale aj naša radosť zo života a istota. Keď vidíme takéto splynutie rôznych prúdov, potom povieme: mnohé semená sú v lone času, všetky majú dozrieť. Človek však svojím stále viac sa prehĺbujúcim poznaním má získať možnosť stať sa stále lepším pestovateľom všetkých týchto zárodkov, ktoré ležia v lone času. Poznanie kvôli činu, kvôli životnej istote, to je to, čím ako impulzom cítenia musí byť preniknuté všetko duchovnovedecké pozorovanie. Nakoniec chcem poukázať už iba na to, že všetky takzvané duchovnovedecké teórie dosiahnu tú poslednú pravdivosť až potom, keď budú premenené do života, do impulzu cítenia a životnej istoty, takže nebudeme iba teoreticky pozorovať, ale skutočne vstúpime do vývoja.

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

"

....."39"